

Konferencia-összefoglaló

DIALOGUE ON THE FUTURE OF EUROPE – HOW TO BUILD A MORE EFFECTIVE AND GENUINELY STRONG UNION?

A KORONAVÍRUS-VÁLSÁG EURÓPAI UNIÓS INTÉZMÉNYI KIHÍVÁSOKKAL KAPCSOLATOS TANULSÁGAI

Az Igazságügyi Minisztérium (IM) 2020. szeptember 21-én a tudományos háttérintézményeként működő Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet (MFI) közreműködésével nemzetközi konferenciát rendezett, amelynek témája az Európai Unió jövője volt. A „Dialogue on the future of Europe – how to build a more effective and genuinely strong Union?” c. konferencia célja az uniós szintű konferenciasorozat előfutáraként a szervezők által már 2020. június 25-én online megrendezett nemzetközi vitaindító diskurzus folytatása volt. A kezdeményezés népszerűségét mutatja, hogy a júniuséhoz hasonlóan a szeptemberi szakmai-politikai párbeszéd is számos elismert hazai és külföldi szakértőt mozgósított.

A konferencia programjához igazodva először az első panel-beszélgetést foglaljuk össze. Az előadók a tagállami szuverenitásról, az uniós értékekről, a regionális és helyi (tagállami) szintű válságkezelés hatékonyságáról, valamint az uniós szinten nehezebben megoldható kérdésekről folytattak eszmecsereket. Az *Egység a sokféleségben* uniós mottó mentén több előadó is hangsúlyozta a nemzeti értékek, alkotmányos és történelmi hagyományok és a sokszínűség tiszteletben tartásának jelentőségét és annak fontosságát, hogy az állampolgárok és az Európai Unió intézményei közti távolság lecsökkenjen és a bizalom helyreálljon. Egyetértés volt abban a tekintetben is, hogy egy hatékony és jól működő Európa alapját az egység és az együttműködés szellemisége kell, hogy adják. Továbbá, különösen a koronavírus-világjárvány kezelése kapcsán hangzott el az a konklúzió, hogy a regionális és helyi megoldások (pl. válságkezelés) hatékonyabbnak bizonyultak a központi (uniós) szintű megoldásoknál. Több előadó is hangsúlyozta a túlzott bürokráciából eredő hatékonysági problémákat.

A rendezvényt **Varga Judit** igazságügyi miniszter nyitotta meg ünnepélyes köszöntőbeszédével. Emblematikusnak nevezte, hogy az Európa jövőjéről szóló konferenciáért felelős biztost Horvátország, az Európai Unió legfiatalabb tagállama adja a jelenlegi bizottsági ciklusban (2019–2024), **Dubravka Šuica** alelnök asszony személyében. Emlékeztetett arra, hogy a horvát csatlakozás előkészítésére a magyar soros elnökség (2011) idején került sor, mely folyamatban hazánk a horvát csatlakozás legnagyobb támogatója volt. Hazánk uniós csatlakozására is visszaemlékezve a miniszter rámutatott arra, hogy a magyar állampolgárok többsége a kommunizmust követően

az újjászületést erősítő és az intézményesített együttműködést lehetővé tevő megoldásként tekintett a csatlakozásra.

Az elmúlt tizenöt év során számos válság érte kontinensünket a gazdasági válságtól a tömeges migráción és a brexiten keresztül a Covid19-világjárványig, melyek mind meghatározták az integrációs folyamatokat. Bizonyossá vált, hogy a válságokat tagállami és regionális szinten lehet igazán hatékonyan kezelni. A válságokból le kell vonnunk a megfelelő tanulságokat, és ezekre figyelemmel kell elkezdenünk az Európa jövőjéről szóló párbeszédet, melyben fontos szerep kell, hogy jusson a nemzeti parlamenteknek. Ez utóbbi tekintetben örömet fejezte ki, hogy az Országház nagyra becsült helyszíne ad otthont a világjárványra tekintettel online formában is zajló konferenciának. A konferenciasorozatba az állampolgárok véleményét is szeretnék becsatornázni, hiszen számos közelmúltbeli népszavazás bizonyította azt, hogy a polgárok véleménye nem hagyható figyelmen kívül. A Magyar Kormány ezt régóta tudja, ezért állampolgáraival rendszeresen nemzeti konzultációt folytat. Elhangzott, hogy a polgároknak a jelen konferenciába is lehetőségük volt bekapcsolódni az EU jövőjével kapcsolatban őket leginkább foglalkoztató kérdések előzetes megküldése révén, amelyek becsatornázásra kerültek a diskurzusba.

A miniszter szavait idézve *„a magyarok mindig képesek álltak az »Egység a sokféleségben« uniós mottó mentén közösen elmélkedni”*. Eszerint a kölcsönösen hasznos együttműködési területek mellett a tradicionális sokszínűséget és az intellektuális szuverenitást is tiszteletben kell tartani, melyek értéket képviselnek számunkra. Hangsúlyozta, hogy erős, keresztény értékekre épülő, szuverén és szubszidiaritásukat védő tagállamok nélkül az EU sem lehet igazán erős. Rendezvénynyitó beszéde zárásaként a hosszú távú gondolkodás jegyében hangsúlyozta a bővítéspolitikai kulcsszerepét, valamint a stabilitás fenntartásában a nyugat-balkáni országok integrációját, melyhez elengedhetetlen ezen országok álláspontjainak kifejtése az Európa jövőjéről szóló konferencia során.

A konferencia megnyitását az Európai Bizottság alelnöke, **Dubravka Šuica** demokráciáért és demográfiáért felelős biztos folytatta. Köszöntőjében kifejtette, hogy örömeire szolgál részt venni a konferencián, melynek időzítését különlegesnek nevezte. Elmondása szerint a konferencia jó lehetőség az emberek szívéhez közel eső ügyek megismerésére. Magyarország a többi tagállammal együtt kapocs Európa jövője építésében. A demokrácia és a demográfia nem vákuumban létezik, hanem egymásra ható és egymást kiegészítő jelenségek. Elmondta, hogy feladatai közé tartozik az emberek és az őket szolgáló demokratikus intézmények közötti kapcsolatok erősítése. Meglátása szerint az emberek úgy érzik, hogy hátrahagyták őket, amiért a demokráciát okolják. Fontos az európai polgárok Uniósba vetett bizalmának visszaállítása, amelyre az uniós szinten megrendezni tervezett konferenciasorozat kiváló lehetőséget nyújthat, amennyiben minden szereplő

hallathatja a hangját, és azt meg is hallják. Gondolkodásmódbeli változásra van szükség, melynek jele az Európa jövőjéről szóló konferenciasorozat is, hiszen az hozzájárul a képviseleti demokráciához és ezen keresztül a demokratikus intézményekbe vetett bizalmat erősíti. A demokráciának és az intézményeknek kulcsszerepük van a helyreállításban és a válságkezelésben.

Az alelnök álláspontja szerint az uniós szintű konferenciasorozatnak az összes érdekelt felet be kell vonnia. Világossá tette, hogy az uniós szintű konferenciasorozat nem szólhat egyetlen személyről, egyetlen intézményről, régióról vagy tagállamról. A konferencia mindenkié, az állampolgároknak pedig kiemelt helyet kell benne biztosítani. Azt is leszögezte, hogy az Európai Parlamentnek, a Bizottságnak és a Tanácsnak egyenlő partnerekként kell megjeleníteni a konferenciasorozatban. Világossá tette, hogy a végeredmény előre történő meghatározása több kárt okozna a demokráciában, mint a tétlenség, ugyanakkor a vitát strukturálni kell.

Mark Speich Észak-Rajna-Vesztfália európai és nemzetközi ügyekért felelős államtitkára ismertette az általa képviselt tartomány európai és világgazdasági jelentőségét, valamint a koronavírus helyi hatásait. Véleménye szerint a járvány és az azt követő gazdasági válság a legsúlyosabb és legkiszámíthatatlanabb válság az EU történetében. A válságkezelésben kiemelte a régióspecifikus ismeretek, helyi szinten szerzett tapasztalatok jelentőségét. Álláspontja szerint az EU akkor lehet erősebb, ha a szubszidiaritást szélesebb körűen értelmezi és aktívan alkalmazza, valamint ha a hierarchikus gondolkodás helyett a hálózati jellegű, többszintű kormányzásra támaszkodik. Kitért arra is, hogy az alapvető elveket (pl. a jogállamiság, a demokrácia, az alapvető jogok védelme) a válságkezelés során is tiszteletben kell tartani.

François-Xavier Bellamy európai parlamenti képviselő, az Európai Néppárt francia delegációjának elnöke szerint a járvány megmutatta az EU gyengeségeit. Európa úgy nyerheti vissza jelentőségét az állampolgárok szemében, ha a döntés, a választás, az együtt cselekvés lehetőségét és szuverenitásunk globális térben való visszanyerését segíti. Az Unióban jelenleg túl sok szó esik a jogszabályokról és túl kevés a konkrét stratégiákról. Az uniós szintű Európa Jövője konferenciasorozat keretében nem intézményi kérdésekről kell vitát folytatni, mert Európára nem lehet csupán intézményrendszerként tekinteni. Sokkal fontosabb hangsúlyozni, hogy Európa közös civilizáció, amely kulturális meghatározása a demokráciába és a jogállamiságba vetett hiten alapul. A jogállamiságnak azonban az intézményeken belüli döntés lehetőségét kell jelentenie, nem pedig a döntési hatalom megvonását. Az állampolgárok ma úgy érzik, hogy Európa a szuverenitásuk ellenében épül fel, Európa elveszi tőlük a hatalmat, ami súlyos demokratikus probléma. Európa nem tarthatja magát szuperállamnak. Nem megengedhető, hogy az EU beavatkozzon a tagállamok szuverenitásába eső kérdésekbe, például szociális vagy családjogi kérdésekbe. Ez jelenti a jogállamiságot. Egyetlen tagállam sem marasztalható el azért, mert saját hatáskörébe tartozó kérdésekben dönt. A jogállamiság jelenlegi uniós kezelését kockázatosnak látja azért is, mert az megosztja Nyugat- és Közép-Kelet-Európát.

Szájer József európai parlamenti képviselő, az Európai Néppárt magyar delegációjának elnöke szerint a hatékony

és jól működő Európa alapját az egység és az együttműködés szellemisége, a tagállamok közötti egyenlőség és kölcsönös tisztelet kell, hogy adják. Minden olyan megnyilvánulás, amely tagállamokat bélyegez meg, gyengíti az együttműködést. Az EU a járvány elleni védekezésben gyengének bizonyult, mert nem volt kellő tapasztalata. A tagállamok intézményes hagyományaik birtokában eredményesebben tudták megvédeni állampolgáraikat. A nemzeti parlamentek jogszerűen működtek a válság alatt is, míg az Európai Parlament nem tudta jogszerű működését biztosítani. Az Európai Parlament szabályszerű módosítások nélkül változtatta meg eljárásrendjét a gyakorlatban, amely ellentmond a jogállamiság kritériumának. Erre tekintettel is fontos lenne felállítani egy uniós intézmények jogállamiságát vizsgáló szervezetet.

Antonio Tajani európai parlamenti képviselő, az EP korábbi elnöke szerint a válságra európai választ kell adni. Nagyobb fokú európai szolidaritást sürgetett jelezve, hogy Olaszország nehéz helyzetben van. Európának kevesebb bürokráciára és több politikai cselekvésre van szüksége. Ehhez a következő évben meg kell erősíteni az európai intézményeket, elsősorban az Európai Parlamentet, valamint a szubszidiaritás és az identitás elveit. Több szakpolitikára és az értékeink védelmére van szükség. Véleménye szerint a szabadság, a szubszidiaritás és a demokrácia az EU-t alapvetően meghatározó értékek. Az EU-nak pragmatikus politikát kell folytatnia, az Amerikai Egyesült Államokkal és Oroszországgal is jó kapcsolatokra kell törekednie, valamint a tagállamoknak közösen kell dolgozniuk az illegális migráció elleni küzdelemben.

A nemzetközi konferencia megszervezésével Magyarország hivatalosan is elindította a várható uniós szintű Európa jövője konferenciasorozathoz kapcsolódó hazai gondolkodást. Az esemény a 2020. június 25-i Európa jövője vitaindító konferencia folytatásaként mutatja, hogy – miközben az uniós intézmények által szervezett konferenciasorozat elindítása halasztódik – Magyarország továbbra is elkötelezett az Unió jövőjét érintő konstruktív párbeszéd mellett, és ennek érdekében konkrét lépéseket tesz.

A SZUBSZIDIARITÁS ÉS A TAGÁLLAMOK ALKOTMÁNYOS IDENTITÁSÁNAK SZEREPE AZ EURÓPAI UNIÓ DEMOKRATIKUS RENDSZERÉBEN

A webinarium második paneljének felvezetőjében a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet tiszteletbeli elnöke, **Trócsányi László** emlékeztetett a tagállamok alkotmányos hagyományából és nemzeti kultúráiból fakadó értékek és különbségek elfogadásának szükségességére, valamint a különbségekről folytatott párbeszéd fontosságára, amelyet azonban a jelenlegi, bizalmatlanságtól áthatott légkörben nehéz lefolytatni és érvényesíteni. Az Európai Unió több szinten is jelentkező bizalmi válsággal néz szembe, melynek csak egyik eleme a tagállamok közti, hagyományosnak tekinthető észak–dél, kelet–nyugati megosztottság, emellett azonban az uniós intézmények hatásköri csatározásai, a tagállami és uniós intézmények közti, például alkotmányos identitást érintő viták, valamint a szubszidiaritás-ellenőrzéssel összefüggésben a nemzeti parlamentek és az uniós intézmények közti ellentétek is megfigyelhetők.

Bertrand Mathieu, a Sorbonne Egyetem tanára, a Velencei Bizottság tagja a korábban a tagállamoknál lévő hatáskörök Unió általi gyakorlásának folyamatos kiszélesítését jelölte meg az uniós intézmények és a tagállamok közti bizalmatlanság eredményeként, ugyanakkor erre az integrációs projekt fejlődésének természetes eredményeként tekintett. Maguk az uniós politikák és az uniós jog elsőbbségének elve is alárendelte a politikai hatalmat az uniós jogalkotó jogértelmezésének, melynek eredményeként azzal kell szembesülnünk, hogy a fontos, például a nemzeti identitás egyes elemeit megkérdőjelező döntéseket már nem a politikusok, hanem a bírák hozzák meg. A jogászai federalizmus létező jelenség, amelyet pl. az Európai Központi Bank eszközvásárlási programjával (PSPP) kapcsolatban a német alkotmánybíróság által megállapított hatáskörtúllépés is illusztrál. Ez esetben ugyanis a monetáris finanszírozás gazdasági és pénzügyi következményeiről nem politikusok, hanem nemzeti és uniós bírák vitatkoznak egymással. Mathieu a jogászok „hatalmához” képest gyengének minősítette az európai politikai szereplők hatását, melyet azonban értelmezése szerint maguk a politikusok okoztak azáltal, hogy a döntéshozatal felelősségét a bírákra ruházták. Erre a hatalmi válságra és a hatáskörök tisztázásának hiányára vezethető vissza az Európai Unió politikai válsága is, melynek egy lehetséges megoldása lehetne – a tagállamok által átruházni szándékozott hatáskörök pontos meghatározása mellett – egy új, európai szintű, a tagállami és az uniós bírák számára a közös gondolkodás, valamint a hatásköri összeütközések feloldásának lehetőségét biztosító bírói fórum létrehozása. Ezzel együtt vissza kell térni ahhoz, hogy a bírák helyett a politikusoké legyen az utolsó szó: a kétkamrású alakított és transznacionális listáról választott Európai Parlament szerepének megerősítése, az Európai Bizottság nagyobb kontroll alá helyezése és az uniós intézmények jogainak pontos meghatározása által.

A német alkotmánybíróság alkotmányos identitás értelmezésére vonatkozó gyakorlatát bemutató **Sven Simon**, a Marburgi Egyetem tanára, európai parlamenti képviselő a német alaptörvényben gyökerező elvi korlátokra tekintettel nem értett egyet egy új, szupranacionális bírói egyeztető fórum felállításával. Előadásában áttekintette, hogy a német alaptörvény rendelkezéseinek értelmezése által a német alkotmánybíróság milyen módon volt képes alkotmányos identitási, hatáskörtúllépési (*ultra vires*) és identitási korlátokat felállítani az uniós jog elsőbbségével szemben. A tagállami és uniós bíróság közti jogértelmezésbeli konfliktust véleménye szerint azonban nem egy szupranacionális szerv, hanem kizárólag magának a német alaptörvények népszavazással megerősített módosítása lenne képes feloldani. A német alaptörvény ugyanis az uniós jog elsőbbségét nem magából az uniós jog *sui generis* jellegéből, hanem a német állam által egy szupranacionális szerv számára történő hatáskör-átruházásra felhatalmazó törvény rendelkezéseiből vezeti le – azaz az uniós jog elsőbbségének érvényesülése az alaptörvényhez kötött. Az alaptörvény tartalmazza az alkotmányos identitás elidegeníthetetlen elemeit (demokrácia, jogállam, emberi méltóság, alapvető emberi jogok), mely alapján az uniós jogalkotási aktusok alapjogi kontrollja elvégezhető. Jóllehet a német alkotmánybíróság alkotmányos rendelkezéssel nem támasztotta alá, de meghatározta azon alapvető hatásköröket (büntető anyagi

és eljárásjog, állami erőhatalom alkalmazása, a bevételekre és kiadásokra vonatkozó fiskális döntések, szociális állam elemei, kulturális kérdések, pl. családjog, vallási kisebbségek jogai), melyek esetében nem kizárt, de nem is szerencsés egy szupranacionális irányba történő hatáskör-átruházás. A nemzeti költségvetési autonómia elsőbbségére vonatkozó értelmezést erősítette meg az alkotmánybíróság az Európai Központi Bank eszközvásárlási programjával (PSPP) összefüggésben is, amikor kimondta, hogy az uniós intézmények általi hatáskörtúllépés egyúttal az alaptörvényben foglalt demokratikus elvek sérelmét is jelenti.

A magyar alkotmánybíróság német értelmezéshez hasonló ítélkezési gyakorlatát **Szabó Marcel** alkotmánybíró, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanára mutatta be, aki a magyar Alaptörvény E) cikkének a hatáskörök közös gyakorlására vonatkozó rendelkezése nyomán értelmezte az alkotmánybíróság által a hatáskörtúllépést megvalósító másodlagos uniós jogszabályokkal szemben gyakorolható alkotmányos identitási és szuverenitási kontrollt. Az alaptörvény által csak megerősített, de nem általa létrehozott alkotmányos identitásról az állami hatalom nem mondhat le. Az alapértéket képviselő alkotmányos identitás alapja esetünkben – a német alkotmányértelmezéstől eltérően – a történeti alkotmány, elemei között pedig ott találjuk az alapvető emberi jogokat, továbbá a Magyarország területi egységére, népességére, államformájára és állami berendezkedésére vonatkozó rendelkezés elidegeníthetetlen jogát. A magyar alkotmánybíróság ezen az alapon ítéheti meg az uniós jogalkotó általi hatáskörtúllépést (amint azt a 2015-ös, ún. kvóta-döntés kapcsán hozott ítéletében is tette), illetve Magyarország szuverenitásának vagy államiságának esetleges sérelmét, melynek eredményeként az uniós jogi aktus alkalmazhatatlanná válna Magyarország vonatkozásában.

Hörtsik Richárd, az Országgyűlés Európai Ügyek Bizottságának elnöke a nemzeti parlamentek szubszidiaritásvizsgálatban betöltött szerepével kapcsolatos magyar tapasztalatokat összegezve úgy értékelte, hogy bár a Lisszaboni Szerződéshez csatolt 2. sz. jegyzőkönyv alapján elvégezhető *ex ante* és *ex post* szubszidiaritási vizsgálat lehetősége kezdetben nagy várakozásokra adott okot, az elmúlt tíz év gyakorlata azonban egyértelműen inkább az eljárás korlátait, mint eredményeit bizonyította és csalódottságot eredményezett. Az egyik legszembeötlőbb probléma, hogy ugyanazon európai bizottsági javaslat kapcsán a nemzeti parlamentek a nemzeti érdekek függvényében igen eltérő álláspontra juthatnak a szubszidiaritási aggályokat illetően. A szubszidiaritásvizsgálat ugyanis egy dinamikus, inkább politikai, mint jogi jellegű eljárás, amelynek nincsenek egyértelmű tartalmi szabályai, amit jól mutat, hogy ennek kapcsán a nemzeti parlamentek európai ügyekkel foglalkozó bizottságait tömörítő bizottság (COSAC) sem tudott egységes metodológiai iránymutatást kidolgozni. A magyar parlament uniós jogalkotási javaslatokról hat esetben fogadott el ún. indokolással ellátott véleményt, amelyből három esetben meglelt a sárga lapos eljárás megindításához szükséges támogató kamarai létszám. Az Európai Bizottság azonban a nemzeti parlamentek véleményének ellenére mindhárom esetben fenntartotta a saját értékelést, miszerint nem sérült a szubszidiaritás követelménye. A nemzeti parlamenti ellenőrzés hatékonyságát tovább gyengíti egyrészt,

hogyan – csak aktív kormányzati szakértői támogatás mellett tartható – nyolc hét áll rendelkezésre az indokolással ellátott vélemények megfogalmazására, másrészt hogy az uniós jogalkotás kb. 80%-a nem is jut ilyen formában a nemzeti parlamentek elé, tekintettel a végrehajtási és a felhatalmazáson alapuló jogi aktusok nagy számára. A nemzeti parlamenteknek ezért nem szabad kizárólag a szubsidiaritás-ellenőrzési eljárásra hagyatkozniuk, hanem a politikai dialógus egyéb módjait kell megtalálniuk.

Jean de Ruyt, volt belga állandó képviselő és az Egmont Intézet senior kutatója az Európa jövőjéről folytatott párbeszéd keretében javasolta megvizsgálni a tagállamok és az uniós intézmények közti hatásköri egyensúly és az integráció előrevitelének kérdését. Értékelése szerint ugyanis az Unió egyre bővülő hatáskörei kapcsán nem lehet pusztán a tagállamok mozgásterének szűküléséről beszélni és a nemzeti szuverenitás elvesztésétől tartani, mivel az Unió története során mindig abba az irányba bővítette a tevékenységét, amely egy másik szakpolitika megvalósításához szükséges volt és amivel a tagállamok egyetértettek (lásd pl. a személyek szabad mozgási jogának teljes megvalósítása tette szükségessé a schengeni rendszer életre hívását, a migrációs válság pedig a közös bevándorlási politikát). A szerződések tehát jelenleg is megteremtik annak lehetőségét, hogy szerződésmódosítás nélkül lehessen a létező hatáskörök mentén bővíteni az uniós fellépés egyes területeit. Ennek kapcsán azonban el kell fogadni, hogy előfordulhat, hogy a kisebbségben levő tagállamok véleménye nem érvényesíthető, azaz az Unió felsőbb érdeke győzedelmeskedik a tisztán nemzeti érdekek felett.

A lengyel Ordo Juris alelnöke, **Tymoteusz Zych** a civil társadalom képviselőjében a civil fellépés eredeti értelméhez történő visszatérést javasolta az uniós intézményeknek, amelyek jelenleg a civil szektort felülről lefelé, támogatási oldalról és a politikai tevékenységtől független tényezőként határozzák meg. A szerződések értelmében az intézményeknek nyílt, átlátható és folyamatos párbeszédet kell fenntartaniuk a civilekkel, Zych javaslata szerint azonban mindez nem elegendő, ha a „civil” kifejezés nem fedi le a szervezeti ideológiák, tevékenységek és értékek sokszínűségét, nem inkluzív, és nem az alulról jövő, organikus kezdeményezéseket értjük alatta (mint amilyen az önkénteskedés is), ahol a közjóra irányuló politikai és társadalmi tevékenység nem választható el egyértelműen egymástól. A civilek mindenképp jó állampolgárok, akik felelősséget éreznek a közösségükért (azaz a civil lét nagyon is kapcsolódik a regionális és nemzeti identitáshoz), függetlenül az államtól, a lobbistáktól, a nagy donorktól és képesek a nyílt párbeszédben való részvételre. Ez utóbbi tényező jelenleg nem érvényesül, hiszen több, a civilek által felkarolt érzékeny téma nem is válhat az uniós intézményi párbeszéd részévé. Ezt az uniós intézmények részéről fennálló szelektív megközelítést igazolja egyrészt az Európai Polgári Kezdeményezés intézményének kudarca, melynek történetében az eddigi legsikeresebb, az emberi méltóság és a magzati élet védelmére irányuló „One of Us”

kezdeményezést az Bizottság érdemi vita nélkül utasította el. A kifejezetten a civil szektor támogatására hivatott „Jogérvényesülés, Jogok és Értékek Alap” szintén figyelmen kívül hagy olyan értékeket és az ezeket felkaroló civileket, mint a vallásszabadság, vagy az üldözött keresztények védelme, amely értékeket egyébként az Unió Alapjogi Chartája is biztosítja. Zych végül az Európa Jövője Konferencia során a civil részvétel megjelenítésére hivatott „agora-rendszert” is kritikával illette, amely pont a véletlenszerű kiválasztás javasolt szabálya miatt nem fogja tudni biztosítani a vélemények reprezentativitását. Ezek alapján nem feltételezhető az Európai Unióba vetett állampolgári bizalom hiányának helyreállítása sem.

A webinarium második panelje alapvetően a tagállamok Európai Unióhoz való viszonyának olyan érzékeny és néha elmentmondásos kérdéseit állította középpontba, mint az uniós jog elsőbbségének megítélése az egyes alkotmánybíróságok gyakorlatában, a tagállami jogforrási hierarchia csúcán elhelyezkedő alkotmányok és az uniós jog közti kapcsolat, az uniós jogalkotással szembeni szubsidiaritási aggályok megfogalmazásának intézményi korlátai, illetve a civil társadalom európai szintű véleményformálási lehetőségeinek akadályai. A jogtudósokat, politikusokat és a civil szféra képviselőit felvonultató panel részben az uniós intézmények és a tagállamok közti bizalmi válság okaira és lehetséges megoldásaira is kereszte a választ. Több előadó is az integrációs folyamat „túlcsozdulásáról”, azaz az Unió és az intézmények (beleértve az Európai Unió Bíróságát is) hatásköreinek folyamatos kiszélesítését jelölte meg az Unió politikai válságának alapjaként, a felszólalók által javasolt megoldások azonban igen eltérő módon, az uniós intézmények szerepének megerősítésétől (lásd az Európai Parlament kétkamarássá tétele) a „bírói hatalom” helyetti politikusi dominancia megerősítésén át az Unió által képviselt felsőbb érdekek abszolút érvényesítésének követelményéig terjedtek. Az Unió és intézményei hatáskörtúllépésének tagállami alkotmánybíróságok általi ellenőrzésének hangsúlyos példáját jelentő német joggyakorlat az uniós jog elsőbbségét a német alaptörvényhez köti és annak felhatalmazásaitól teszi függővé, míg a magyar Alaptörvény az alkotmányos identitás elemeit a történeti alkotmány inherens és elidegeníthetetlen részének tekinti. Az uniós jogalkotással szemben gyakorolható bírói kontroll mellett a tagállami szuverenitás érvényesítésének eszköze lehetne a nemzeti parlamentek szubsidiaritásvizsgálatba történő bekapcsolódása is, a gyakorlatban ez azonban inkább frusztrációt keltő, és a nemzeti érdekek mentén szétforgácsoló eljárás jelent csupán. Közel tízéves fennállása alatt érdemben nem tudta befolyásolni az uniós jogalkotást az Európai Polgári Kezdeményezés sem, mivel ezzel kapcsolatban is egy szelektív intézményi gyakorlat alakult ki, amely a civilek által felkarolt egyes érzékeny témákat nem engedi az uniós napirend részévé válni.

Az összefoglalót készítette:
Bólya Boglárka, Gát Ákos Bence, Kiss Lilla Nóra
és Traser Julianna Sára

